

ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK EĞİLİMLERİ İLE SOSYAL MEDYA TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Otrar
Marmara Üniversitesi
İstanbul
motrar@marmara.edu.tr

Uzm. Ali Ökte
Küçük Ülkü Ortaokulu
İstanbul
aliokte@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin zorbalık davranış eğilimleri ile sosyal medya sitelerine ilişkin tutumlarının incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Sancaktepe ilçesindeki ortaokullarda eğitim gören 91 kız ve 94 erkek, toplam 185 öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin zorbalık davranış eğilimlerini ölçmek için “Zorba Davranış Eğilimleri Ölçeği” (Satan, 2006), sosyal medya sitelerine yönelik tutumlarını ölçmek için de “Sosyal Medya Tutum Ölçeği” (Otrar ve Argın, 2013) kullanılmıştır. Zorba Davranış Eğilimi Ölçeği’nin dört alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; Fiziksel Zorbalık, Sözel Zorbalık, Eğlence Amaçlı Zorbalık ve Duygu Zorbalığı’dır. Sosyal Medya Tutum Ölçeği’nin dört alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; Paylaşım İhtiyacı, Sosyal Yetkinlik, Sosyal İzolasyon ve Öğretmenlerle İlişki’dir. Araştırma sonunda fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, eğlence amaçlı zorbalık puanları ile sosyal medyaya yönelik tutum ölçeği alt boyut puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>.05$). Öte yandan duygusal zorbalık alt boyutu ile sosyal medyaya yönelik tutum ölçeği paylaşım ihtiyacı alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır ($r=-.227$; $p<.01$). Araştırmada ölçek puanları bazı demografik değişkenlerle de analize alınmış, bulgulara bağlı olarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, Sosyal Medya, Ortaokul.

THE INVESTIGATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN BULLYING BEHAVIOR AND SOCIAL MEDIA ATTITUDES OF STUDENTS

Abstract

The aim of this research is to investigate the relationship between bullying behaviours and social media attitudes of secondary school students. The population of the research consists of 91 female and 94 male 185 students in total from the public secondary schools in Sancaktepe, İstanbul in 2013-2014 educational year. In this research, Bully Behaviour Aptitude Scale (Satan, 2006) was used to evaluate the bullying behaviour aptitudes of secondary school students and Social Media Attitude Scale (Otrar ve Argın, 2013) was used to measure their attitudes towards social media sites. There have been four sub-dimensions of Bully Behaviour Aptitude Scale. These sub-dimensions are; Physical Bullying, Verbal Bullying, Bullying for Fun and Sentimental Bullying. There are four sub-dimensions of Social Media Aptitude Scale named Need for Sharing, Social Capability, Social Isolation and Relationship with Teachers. At the end of the research, a meaningful relationship hasn’t been found between the grades of physical bullying, verbal bullying, bullying for fun and grades of sub-dimensions of social media attitude scale ($p>.05$). At the same time, a negative meaningful relationship has been established between the sub-dimension of sentimental bullying and need for sharing sub-dimensions of social media attitude scale ($r=-.227$; $p<.01$). In research, scale scores have also been analyzed with same demographic variables, various suggestions have been made based on findings.

Key Words: Bullying, Social Media, Secondary School.

GİRİŞ

Bireyde davranış değişikliği meydana getirmek için en önemli ortam okullardır. Bu yüzden olumlu davranış değişikliklerinin gerçekleştirilebilmesi için okullarda uygun ortamlar sağlanmalıdır. Olumlu davranışlar, olumlu ortamlarda kazandırılabilir.

Uygun olmayan okul ortamında ortaya çıkan, öğrenciye etki eden yaygın ve önemli bir sorun olarak görülen zorbalık, öğrencinin hem akademik başarısına hem de gelecekteki yaşamına önemli ölçüde zarar vermektedir. Ülkemizde son yıllarda bu konuda birçok araştırma yapılsa da, zorbalık davranışlarının basit bir anlaşmazlıktan farklı bir durum olduğunun pek farkında değiliz (Uysal, 2007). Zorbalıkla ilgili yapılan araştırmalar, öğrencilerin okula, öğretmenlerine, sınıf arkadaşlarına karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etki ettiğini açıkça ortaya çıkarmaktadır (Lai, Ye ve Chang, 2008).

Zorbalık (bullying) teriminin ilk olarak Burk (1897) tarafından kullanıldığı görülmektedir. Burk (1897) zorbalığı, kreşten üniversiteye kadar kızlar ve erkekler arasında alt sınıfları bir uşak gibi kullanma şeklindeki zulüm vakaları olarak tanımlamaktadır. Aralarında güç dengesizliği olan bir ya da birden fazla kişinin bir kişiye yönelik, kasıtlı, tekrarlayıcı olumsuz eylemleri olarak tanımlanan ve bir tür akran saldırganlığı olarak nitelendirilen zorbalık (Olweus, 1993), saldırganca davranışları içermekte ve aralarında fiziksel, sözel ya da dolaylı üstünlük olan kişiler arasında gerçekleşmektedir (Rigby, 1996). Zorbalık, çocuğun itibarını çalmakta ve onun sosyal, duygusal, davranışsal ve akademik gelişiminde olumsuz sonuçlar doğurmaktadır (Dombrowski ve Gisclhar, 2006).

Zorbalık, okullarda daha çok akran zorbalığı olarak karşımıza çıkmakta, ancak sosyal medya araçlarının kullanımının artmasıyla internet ortamına da taşınmaktadır. Bu yüzden siber zorbalık tanımına da dikkat çekmek gerekir. Araştırmacılar, internetin yol açtığı en büyük problemlerden birinin, zorbalığın sanal ortama kolaylıkla taşınması olduğunu belirtmektedirler (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Li (2007), okulda zorbalık yapan öğrencilerin %15'inin elektronik araçlar aracılığıyla da zorbalık davranışlarına devam ettiklerini ortaya koymuştur. Campfield (2008) ise okulda zorbalık yapan öğrencilerin üçte birinin sanal ortamda zorbalığa devam ettiğini belirtmiştir.

Teknolojinin gelişmesi, interneti, kişilerin özellikle de çocukların gelişimlerini etkileyen, önemli bir çevresel faktör haline getirmiştir. Çocuklar, fiziksel, bilişsel ve ahlaksal yönlerden internette buldukları ortamların etkisini davranışlarında da göstermekte ve bir takım olumlu ve olumsuz davranışlar göstermektedirler (Yükselgün, 2008).

Çocuklar, zorba davranış eğilimini sanal ortama taşırken günümüzde en çok sosyal medya araçlarından faydalanmaktadır. Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu tarafından ODTÜ - Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu TİB'in destekleriyle gerçekleştirilen ve 9-16 yaş grubu çocukların internet üzerindeki Sosyal Paylaşım Sitelerini kullanma alışkanlıklarının ortaya çıkartılması amacıyla hazırlanan Şubat 2011 tarihli raporuna göre çocukların yaklaşık %66'sı günde en az bir kere sosyal medya ağlarını kullanmakta ve ortalama 72 dakika zaman harcamaktadırlar. Bu oran çocukların zamanlarının büyük çoğunluğunu sosyal ağlarda geçirdiklerini göstermektedir.

Ayrıca okulda zorbalığa maruz kalan öğrencilerinin dörtte biri sosyal ağ vb. unsurları kullanarak siber zorbalık yapmaktadır (Li, 2005). Campfield (2008) ise okulda zorbalık olaylarına maruz kalan mağdurların %57'sinin internet ve cep telefonu aracılığıyla zorbalık yaptıklarını belirlemiştir. Buna göre zorba davranışa maruz kalan mağdurlar, normalde yapamadıkları davranışları sosyal ağlar aracılığıyla yapmaya çalışmaktadır denilebilir.

Yapılan araştırmalar siber zorbalığın günümüzde en az zorbalık kadar yaygın bir problem haline geldiğini göstermektedir (Akbulut, Şahin ve Erişti, 2010; Arıcak, 2009; Dilmaç, 2009; Erdur-Baker ve Kavşut, 2007; Eroğlu ve Peker, 2010; Eroğlu ve Peker, 2011, Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Siber zorbalık anlık mesajlaşma (instant messaging), telefon, chat odaları, e-posta, sosyal ağ siteleri, web günlüğü (bloglar), forumlar ve web siteleri gibi

iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir (Campbell, 2005; akt: Çetin, Eroğlu ve Peker, 2012). Zorba/Mağdur olan kişi, sosyal ağlarda sahte hesaplar oluşturarak kendini olduğundan farklı gösterebilmektedir. Bu durum zorba/mağdur tarafından sosyal ağları cazip hale getirmektedir. Dolayısıyla öğrenciler sosyal medyaya yönelik tutum geliştirirken yaşadıkları zorbalık olaylarının da etkisinde kalabilmektedir.

Ayas (2011) tarafından yapılan bir araştırmada, öğrencilerin %17,4'ünün sanal zorbalığa maruz kaldığı, %15.5'inin sanal zorbalık davranışlarını yaptığı, erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla sanal zorbalığa maruz kaldığı ve sanal zorbalık yaptığı bulunmuştur.

Bu araştırmayla; ortaokul öğrencilerinin zorbalık davranış eğilimleri ile sosyal medya sitelerine ilişkin tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bazı değişkenlere (cinsiyet, sosyal medya kullanım sıklığı, zorbalık yapma) göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede öğrencilerin zorba davranış eğilimlerini azaltma yönünde yapılacak çalışmalara, sosyal medya sitelerine yönelik olumlu tutum geliştirmesi yönünde yapılacak çalışmalara, sosyal medya sitelerini kullanırken zorbalık davranışında bulunmamaları yönünde yapılacak çalışmalara ışık tutacağı, ayrıca öğrencilere yönelik yapılan benzer araştırmalara da yön vereceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırmada öğrencilerin zorbalık davranış eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla genel tarama modeli türlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Sancaktepe ilçesindeki devlet ortaokullarının 8. sınıfında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrendeki öğrenciler arasından basit tesadüfî, oransız küme örneklem yöntemi ile seçilen 185 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 91'i (%49.2) kız, 94'ü (%50.8) erkektir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verileri toplamak amacıyla "Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği" ve "Sosyal Medya Tutum Ölçeği" olmak üzere iki farklı ölçek kullanılmıştır. Ayrıca cinsiyet, sosyal medya kullanım sıklığı ve zorbalık yapma durumlarını öğrenmek amacıyla da öğrencilere küçük bir anket uygulanmıştır.

Zorba Davranış Eğilim Ölçeği (ZDEÖ); Satan (2006) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Ölçek çalışmasının temel amacı ilköğretim ikinci kademedeki öğrencilerin zorbalık davranışlarına yönelik tutumlarını ölçmektir (Satan, 2006). Zorba Davranış Eğilim Ölçeği (ZDEÖ) toplam 67 maddeden oluşmaktadır. Her Zaman Katılıyorum(5), Çoğu Zaman Katılıyorum(4), Bazen Katılıyorum(3), Çok Az Katılıyorum(2), Hiçbir Zaman Katılmıyorum(1) olmak üzere 5'li Likert ölçeği şeklinde dizayn edilen ölçekte dört alt boyut bulunmaktadır. Birinci alt boyut "Fiziksel Zorbalık" 21 maddeden; ikinci alt boyut "Sözel Zorbalık" 21 maddeden; üçüncü alt boyut "Eğlence Amaçlı Zorbalık" 13 maddeden; dördüncü alt boyut "Duygu Zorbalığı" ise 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin geçerliliği .47; güvenilirliği .95'tir.

Sosyal Medya Tutum Ölçeği (SMTÖ); Otrar ve Arın (2013) tarafından geliştirilen Sosyal Medya Tutum Ölçeği (SMTÖ) toplam 23 maddeden oluşmaktadır. Kesinlikle Katılıyorum(5), Katılıyorum(4), Kararsızım(3), Katılmıyorum(2), Kesinlikle Katılmıyorum(1) olmak üzere 5'li Likert ölçeği şeklinde dizayn edilen ölçekte dört alt boyut bulunmaktadır. Birinci alt boyut "Paylaşım İhtiyacı" 8 maddeden; ikinci alt boyut "Sosyal Yetkinlik" 6 maddeden; üçüncü alt boyut "Sosyal İzolasyon" 6 maddeden; dördüncü alt boyut "Öğretmenlerle İlişki" alt boyutu ise 3 maddeden oluşmaktadır. Öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanlar "sosyal izolasyon" alt boyutundaki maddelerin olumsuz ifadelerden oluşmasından dolayı ters kodlanarak hesaplanmıştır. Güvenirlilik (iç tutarlık) ölçeğin tümü için Cronbach α =.85 hesaplanmıştır. Alt boyutlar için alpha

katsayıları Cronbach α min=.79 ile Cronbach α max=.81 arasında değişmektedir. Test-tekrar test korelasyon katsayısı ise anlamlı bulunmuştur ($r=.83$; $p<.001$).

Verilerin Analizi

Araştırmada öncelikle öğrencilerin demografik özelliklerini betimleyici frekans ve yüzde dağılımları çıkarılmış, ardından ZDEÖ ve SMTÖ toplam puanları için ortalama, ss, Sh değerleri hesaplanmıştır. Normal dağılım özelliği gösteren değişkenlerde ($n>30$) parametrik bağımsız gruplar t testi, normal dağılım özelliği göstermeyen değişkenlerde ($n<30$) ise Kruskal Wallis-H Testi ve tamamlayıcı analiz olarak Mann Whitney-U testi kullanılmıştır. Elde edilen veriler SPSS 15.0 programında çözümlenmiş, manidarlıklar .05 düzeyinde sınanmış ve diğer manidarlık düzeyleri ayrıca belirtilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin demografik bilgilerine daha sonra ise zorbalık davranış eğilim ölçeğinden ve sosyal medya tutum ölçeğinden aldıkları toplam puanların demografik değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine ait analizlere ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 1: Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeğinin Örneklem Grubu İçin Tanımlayıcı Değerleri

Ölçek	N	Minimum	Maksimum	\bar{X}	SS
ZDEÖ	185	71	288	140.54	44.78
SMTÖ	185	26	113	57.51	14.56

Tablo 1’de görüldüğü üzere; örneklem grubunda yer alan öğrencilerin Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği puanlarının ortalaması 140.54, Sosyal Medya Tutum Ölçeği puanlarının ortalaması ise 57.51’dir. Öğrencilerin ZDEÖ’den aldıkları minimum puan 71, maksimum puan ise 288’dir. SMTÖ’den aldıkları minimum puan 26, maksimum puan ise 113’tür.

Tablo 2: Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Kız	91	49.2	49.2	49.2
Erkek	94	50.8	50.8	100.0
Toplam	185	100.0	100.0	

Tablo 2’de görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 91’i (%49.2) kız, 94’ü (%50.8) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Sosyal Medya Kullanım Sıklığı Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Her gün bir kereden fazla	50	27.0	27.0	27.0
Her gün bir kere	56	30.3	30.3	57.3
Haftada bir kereden fazla	24	13.0	13.0	70.3
Haftada bir kere	35	18.9	18.9	89.2
Ayda bir kereden fazla	7	3.8	3.8	93.0
Ayda bir kere	13	7.0	7.0	100.0
Toplam	185	100.0	100.0	

Tablo 3’te görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 50’si (%27.0) her gün bir kereden fazla, 56’sı (%30.3) her gün bir kere, 24’ü (%13.0) haftada bir kereden fazla, 35’i (%18.9) haftada bir kere, 7’si (%3.8) ayda bir kereden fazla, 13’ü (%7.0) ise ayda bir kere sosyal medya sitelerini kullanmaktadır.

Tablo 4: Öğrencilerin Zorbalık Yapma Davranışı Frekans ve Yüzde Değerleri

Gruplar	<i>f</i>	%	% _{gec}	% _{yig}
Evet	39	21.1	21.1	21.1
Hayır	146	78.9	78.9	100.0
Toplam	185	100.0	100.0	

Tablo 4'te görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin 39'u (%21.1) zorbalık yapmış, 146'sı (%78.9) ise zorbalık yapmamıştır.

Tablo 5: Cinsiyete Göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği Puanları Arasında Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	<i>N</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>Sh_{x̄}</i>	<i>t</i> Testi		
						<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
ZDEÖ	Kız	91	138.14	43.05	4.51	-.716	183	.475
	Erkek	94	142.86	46.51	4.80			
SMTÖ	Kız	91	9.42	3.75	.39	-1.485	183	.139
	Erkek	94	10.20	3.43	.35			

Tablo 5'te görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık davranış eğilimi ölçeği toplam puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t = -.716$; $p > .05$).

Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeği toplam puanlarının cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($t = -1.485$; $p > .05$).

Tablo 6: Sosyal Medya Kullanım Sıklığına Göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği Puanları Arasında Yapılan Kruskal Wallis-H Testi Sonuçları

Ölçek	Kullanım Sıklığı	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
ZDEÖ	Her gün bir kereden fazla (1)	50	111.20	12.083	5	.034
	Her gün bir kere (2)	56	86.35			
	Haftada bir kereden fazla (3)	24	102.46			
	Haftada bir kere (4)	35	84.04			
	Ayda bir kereden fazla (5)	7	77.07			
	Ayda bir kere (6)	13	66.88			
SMTÖ	Her gün bir kereden fazla (1)	50	81.05	19.880	5	.001
	Her gün bir kere (2)	56	82.29			
	Haftada bir kereden fazla (3)	24	96.60			
	Haftada bir kere (4)	35	99.74			
	Ayda bir kereden fazla (5)	7	119.50			
	Ayda bir kere (6)	13	146.04			

Tablo 6'da görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya kullanım sıklığına göre zorbalık davranış eğilim ölçeği toplam puanları ve sosyal medya tutum ölçeği toplam puanları arasında yapılan Kruskal Wallis-H testi sonucunda, grupların sıralamalar ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (**ZDEÖ**: $\chi^2 = 12.083$; $p < .05$; **SMTÖ**: $\chi^2 = 19.880$; $p < .01$). Farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için özel bir yöntem bulunmadığından gruplar kendi aralarında Mann Whitney-U analiziyle ikili olarak karşılaştırılmıştır.

Tablo 7: Sosyal Medya Kullanım Sıklığına Göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği Puanlarının Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	$\bar{x}_f=111.20$	$p<.05$	$p>.05$	$p<.05$	$p>.05$	$p<.05$
Her gün bir kere		$\bar{x}_f=86.35$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$
Haftada bir kereden fazla			$\bar{x}_f=102.46$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$
Haftada bir kere				$\bar{x}_f=84.04$	$p>.05$	$p>.05$
Ayda bir kereden fazla					$\bar{x}_f=77.07$	$p>.05$
Ayda bir kere						$\bar{x}_f=66.88$

Tablo 7’de görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin okul zorbalığı ölçeği toplam puanlarının hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda söz konusu farklılık, her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler ile her gün bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.05$ düzeyinde; her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler ile haftada bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.05$ düzeyinde; her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler ile ayda bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.05$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer grupların sıralamalar ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 8: Sosyal Medya Kullanım Sıklığına Göre Sosyal Medya Tutum Ölçeği Puanlarının Hangi Gruplar Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Mann Whitney-U Testi Sonuçları

Gruplar	Her gün bir kereden fazla	Her gün bir kere	Haftada bir kereden fazla	Haftada bir kere	Ayda bir kereden fazla	Ayda bir kere
Her gün bir kereden fazla	$\bar{x}_f=103.84$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$	$p<.01$
Her gün bir kere		$\bar{x}_f=85.30$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$	$p<.01$
Haftada bir kereden fazla			$\bar{x}_f=92.15$	$p>.05$	$p>.05$	$p>.05$
Haftada bir kere				$\bar{x}_f=81.79$	$p>.05$	$p<.05$
Ayda bir kereden fazla					$\bar{x}_f=97.50$	$p>.05$
Ayda bir kere						$\bar{x}_f=113.81$

Tablo 8’de görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin sosyal medya tutum ölçeği toplam puanlarının hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek amacıyla yapılan Mann Whitney-U analizi sonucunda söz konusu farklılık her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler ile ayda bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, her gün bir kereden fazla sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde; her gün bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler ile ayda bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, her gün bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.01$ düzeyinde; haftada bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler ile ayda bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler arasında, haftada bir kere sosyal medya kullanan öğrenciler lehine $p<.05$ düzeyinde gerçekleşmiştir. Diğer grupların sıralamalar ortalaması arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

Tablo 9: Zorbalık Yapma Davranışına Göre Zorbalık Davranış Eğilimi Ölçeği ve Sosyal Medya Tutum Ölçeği Puanları Arasında Yapılan Bağımsız Grup t Testi Sonuçları

Ölçek	Gruplar	N	\bar{X}	SS	Sh $_{\bar{x}}$	t Testi		
						t	Sd	P
ZDEÖ	Evet	39	162.13	53.68	8.60	3.490	183	.001
	Hayır	146	134.77	40.39	3.34			
SMTÖ	Evet	39	56.10	13.28	2.13	-.678	183	.499
	Hayır	146	57.88	14.91	1.23			

Tablo 9'da görüldüğü üzere; örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık yapma davranışına göre zorbalık davranış eğilim ölçeği ve sosyal medya tutum ölçeği toplam puanları arasında yapılan bağımsız grup t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık ZDEÖ'de anlamlı bulunmuş ($t=3.490$; $p<.01$), SMTÖ'de ise anlamlı bulunmamıştır ($t=-.678$; $p>.05$). Söz konusu farklılık zorbalık yapan öğrenciler lehine gerçekleşmiştir.

Tablo 10: Zorba Davranış Eğilimi Ölçeği Alt Boyutları ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki İlişkiyi Belirlemek Amacıyla Yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

Faktörler	Değerler	Sosyal Medya Tutum Ölçeği Alt Boyutları			
		Paylaşım İhtiyacı	Sosyal Yetkinlik	Sosyal İzolasyon	Öğretmenlerle İlişki
Fiziksel Zorbalık	r	-.109	-.022	-.051	.136
	p	.141	.764	.494	.066
	N	185	185	185	185
Sözel Zorbalık	r	.017	.044	-.033	.133
	p	.816	.554	.653	.070
	N	185	185	185	185
Eğlence Amaçlı Zorbalık	r	-.057	-.057	-.137	.105
	p	.443	.439	.063	.155
	N	185	185	185	185
Duygu Zorbalığı	r	-.227	-.075	.056	-.030
	p	.002	.308	.449	.685
	N	185	185	185	185

Tablo 10'da görüldüğü üzere; Zorba Davranış Eğilimi Ölçeği alt boyutları ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi sonucunda Zorba Davranış Eğilim Ölçeği Duygu Zorbalığı alt boyutu ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği Paylaşım İhtiyacı alt boyutu ($r=-.227$; $p<.01$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel olarak söylenebilir ki, Sosyal Medya Tutum Ölçeği paylaşım ihtiyacı alt boyut puanları yükseldikçe, Zorba Davranış Eğilim Ölçeği duygu zorbalığı alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde düşmüştür. Diğer alt boyutlar arasındaki ilişkiler ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($p>.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmaya katılan öğrencilerin %49.2'si kız, %50.8'i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Bu bulgu araştırmaya katılan kız ve erkek öğrencilerin sayısının hemen hemen eşit olduğunu ortaya koymaktadır. Örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin zorbalık davranış eğilimlerinin cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Öğrencilerin sosyal medya sitelerine yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Erkek öğrencilerin fiziksel, sözel ve eğlence amaçlı zorbalık eğilimlerinin kızlara göre daha fazla, kız öğrencilerin de duygu zorbalığı

eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu görülse de öğrencilerin zorbalık eğilimlerinin cinsiyetlerine göre değişmediği söylenebilir.

Öğrencilerin sosyal medya sitelerini kullanma sıklığına baktığımızda, %57.3'ünün her gün bir kere veya daha fazla sosyal medya sitelerini kullandığı görülmektedir. Bu bulgu ortaokul öğrencilerinin yarıdan fazlasının günde en az bir defa sosyal medya sitelerini kullandığını göstermektedir. Öğrencilerin zorbalık davranış eğilimlerinin sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Sosyal medya sitelerini her gün bir kereden fazla kullanan öğrencilerin, her gün bir kere, haftada bir kere ve ayda bir kere kullanan öğrencilere göre zorbalık davranış eğilimleri daha yüksektir. Diğer bir deyişle; öğrencilerin sosyal medya sitelerini kullanma sıklığının artması zorbalık davranış eğilimlerinin de artmasına neden olmaktadır. Öğrencilerin sosyal medyaya yönelik tutumlarının sosyal medya sitelerini kullanma sıklığı değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Sosyal medya ağlarını ayda bir kere kullanan öğrencilerin tutumları her gün bir kere veya daha fazla ve haftada en az bir kere kullanan öğrencilere göre daha düşüktür. Başka bir ifadeyle; öğrencilerin sosyal medya sitelerini kullanma sıklığının artması sosyal medya sitelerine yönelik tutumlarının da artmasına neden olmaktadır. Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu tarafından, ODTÜ ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu TİB'in destekleriyle gerçekleştirilen ve 9-16 yaş grubu "Çocukların Sosyal Paylaşım Sitelerini Kullanım Alışkanlıkları"nın ortaya çıkartılması amaçlanan Şubat 2011 tarihli raporuna göre de çocukların yaklaşık %70'inin günde en az bir kere interneti kullandığı, %66'sının günde en az bir kere sosyal ağları kullandığı ve burada ortalama 72 dakika zaman harcadığı tespit edilmiştir. Bu oran çocukların internette harcadıkları zamanlarının büyük çoğunluğunu sosyal ağlarda geçirdiklerini göstermektedir. Bu durumda sosyal medya sitelerini sık kullanan öğrencilerin sosyal medya sitelerine yönelik tutumlarının ve zorbalık eğilimlerinin daha yüksek olmasının, bu ağları yoğun olarak kullanılmaları ile ortaya çıkan doğal bir sonuç olduğu düşünülmektedir. Coşkun (2008), internette daha fazla vakit geçiren öğrencilerin fiziksel zorbalığa daha yatkın olduklarını bulmuştur. Sarak (2012) interneti her gün kullanan öğrencilerin interneti haftada bir kere kullanan öğrencilere göre daha fazla zorbalık eğiliminde olduğunu belirtmiştir.

Öğrencilerin zorbalık yapma durumlarına baktığımızda, %21.1'inin zorbalık yaptığını, %78.9'unun ise zorbalık yapmadığını görmekteyiz. Bu bulguya göre öğrencilerin beşte biri zorbalık davranışında bulunmaktadır. Öğrencilerin zorbalık davranış eğilimlerinin zorbalık yapma değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Söz konusu farklılık zorbalık yapan öğrenciler lehine anlamlı bulunmuştur. Buna göre, zorbalık yapan öğrencilerin zorbalık davranış eğilimleri zorbalık yapmayan öğrencilere göre daha yüksektir. Öğrencilerin zorbalık davranış eğilimlerinin artması sonucunda, öğrenci zorbaca davranışlarda bulunmaktadır. Zorbalık yapma eğiliminde olan öğrenciler akranları tarafından popüler biri olarak görülmek istedikleri (Slee ve Rigby, 1993) ve kolay yoldan arkadaş edinme eğiliminde oldukları için (Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, 2001) zorbalık yapmaktadırlar. Öğrencilerin sosyal medya sitelerine yönelik tutumlarının zorbalık yapma değişkenine göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda gruplar arasındaki fark anlamlı bulunmamıştır. Buna göre, öğrencilerin sosyal medya sitelerine yönelik tutumları zorbaca davranışlarda bulunmasına etki etmemektedir.

Zorba Davranış Eğilimi Ölçeği alt boyutları ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkiyi belirlemek üzere yapılan analiz sonucunda, Zorba Davranış Eğilim Ölçeği Duygu Zorbalığı alt boyutu ile Sosyal Medya Tutum Ölçeği Paylaşım İhtiyacı alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Genel olarak söylenebilir ki, Sosyal Medya Tutum Ölçeği paylaşım ihtiyacı alt boyut puanları yükseldikçe, Zorba Davranış Eğilim Ölçeği duygu zorbalığı alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamlı olacak şekilde düşmüştür. Diğer alt boyutlar arasındaki ilişkiler ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Duygu zorbalığı eğiliminde olan bireyler, gruptan dışlama, ayrımcılık, aşağılama, eşyalarına zarar verme, eşyalarını ya da parasını zorla alma, kasıtlı olarak arkadaşça davranmama gibi davranışlarda bulunmaktadır (Elliot, 1997; akt. Çınkır ve Kepenekçi, 2003). Duygusal yönden zorbalık yapan öğrencilerin, genellikle grup halinde hareket ettikleri söylenebilir. Duygu zorbalığı eğiliminde olan öğrencinin davranışlarının, mağdurda yol açtığı duygusal sonuçları görmesi, davranışlarından ötürü sorumluluk duyması ve mağdurla empati kurması gibi nedenlerden dolayı, olayı daha geniş kitlelere yaymamak ve sadece arkadaş çevresi veya grup içerisinde kalmasını sağlamak adına sosyal medyada zorbalık olaylarını paylaşma ihtiyacı hissetmediği söylenebilir. Duygu zorbalığına ait davranışların

birçoğunun okul içerisinde yaşanmasından dolayı sosyal medyada paylaşılması olasılığının düştüğü düşünülmektedir. Sosyal medyada paylaşımında bulunduğu zaman ebeveynlerin ya da öğretmenlerin görmesi ve müdahale etmesinden korktuğu için paylaşım ihtiyacı hissetmediği söylenebilir.

Sonuç olarak; öğrencilerin zamanlarının çoğunu sosyal medya sitelerinde geçirdiği ve bu durumun öğrencinin zorbalık eğilimlerini arttırdığı görülmüştür. Sosyal medyada bu kadar uzun zaman geçiren öğrencilerin olumsuz durumlarla ya da paylaşımlarla karşılaşması da kaçınılmazdır. Öğrencinin olumsuz paylaşımlarla karşılaşması, onun da bu duruma eğilmesine, dolayısıyla zorbaca eğilimler göstermesine neden olabilir. Geleneksel anlamda karşılaşılan zorbalık olaylarının sosyal medya siteleri aracılığıyla yapılması ile de siber zorbalık olayları meydana gelmektedir. Öğrenciler arasında sosyal medya sitelerinin sıkça kullanılması ve zorbaca davranışlarda bulunma eğiliminde olmaları, siber zorbalık vakalarının da artacağına işaret etmektedir.

Bu nedenle araştırmacılar öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medyaya yönelik tutumları hakkında derinlemesine nitel araştırmalar tasarlayabilirler. Öğretmenler, okulda yaşanan zorbalık olaylarına anında müdahale etmeli, olayın büyümesini, okul dışına taşmasını ya da sosyal medya üzerinden yayılmasını engelleyici çalışmalar yapmalıdırlar. Öğrencilere sosyal medya sitelerinin güvenli ve etkin kullanımı üzerine eğitimler verilebilir. Sosyal medya sitelerinde karşılarına çıkabilecek olumsuzluklar hakkında bilgilendirilmeli, herhangi bir olumsuzlukla karşılaştıkları zaman nasıl davranmaları gerektiği hakkında eğitimler verilmelidir. Rehberlik servisi, siber zorbalık davranışları ile ilgili seminer, bireysel görüşme, grup rehberliği, broşür ve rehberlik panosunun düzenlenmesi gibi faaliyetler gerçekleştirmelidir. Aileler ise öğrencinin davranışlarındaki değişiklikleri, okulda ya da sosyal medyada yaşadığı olumsuzlukları takip etmeli, öğrencinin sosyal hayattan kopmaması amacıyla evde veya dışarıda bilgisayar başında geçirilen süreyi kontrol etmelidir.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya’da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE’ de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

Akbulut, Y., Şahin, Y. L. ve Erişti, B. (2010). Development of a scale to investigate cybervictimization among online social utility members. *Contemporary Educational Technology*, 1 (1), 46-59.

Arıca, O. T. (2009). Üniversite öğrencilerindeki siber zorbalık davranışlarının bir yordayıcısı olarak psikiyatrik belirtiler. *Eurasian Journal of Educational Research*, 34, 167-184.

Ayas, T. (2011). *Lise öğrencilerinin sanal zorba ve mağdur olma yaygınlığı*. 11. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi’nde sözlü olarak sunulmuştur. İzmir, Ege Üniversitesi.

Burk, F. L. (1897). Teasing and Bullying. *The Pedagogical Seminary*, 4(3), 336-371.

Campfield, D. C. (2008). *Cyber Bullying and Victimization: Psychosocial Characteristics of Bullies, Victims and Bully/Victims*. ProQuest.

Çetin, B., Eroğlu, Y., Peker, A., Akbaba, S. ve Pepsoy, S. (2012). Ergenlerde ilişkisel-karşılıklı bağımlı benlik kurgusu, siber zorbalık ve psikolojik uyumsuzluk arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(2), 637-653.

Çınkır, Ş., ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.

Dilmaç, B. (2009). Sanal zorbalığı yordayan psikolojik ihtiyaçlar: Lisans öğrencileri için bir ön çalışma. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 9(3), 1291-1325.

Dombrowski, S. C., & Gischlar, K. L. (2006). Supporting School Professionals through the Establishment of a School District Policy on Child Maltreatment . ERIC.

Erdur-BAKER, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.

Eroğlu, Y., ve Peker, A. (2011). Aileden ve arkadaştan algılanan sosyal destek ve siber mağduriyet: Yapısal eşitlik modeliyle bir inceleme. *Akademik Bakış Dergisi*, 27(1), 20.

Lai, S.-L., Ye, R., & Chang, K.-P. (2008). Bullying in Middle Schools: An Asian-Pacific Regional Study. *Asia Pacific Education Review*, 9(4), 503-515.

Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.

Li, Q. (2007). Bullying in the new playground: Research into cyberbullying and cyber victimisation. *Australasian Journal of Educational Technology*, 23(4), 435-454.

Nansel, T., Overpeck, M., Pilla, R., & Ruan, J. (2001). Bullying behaviors among US youth. Prevalence and association with psychosocial adjustment. *JAMA*, 285(16), 2094-2100.

Olweus, D. (1993). *Bullying at School. What We Know and What We Can Do*. Oxford, UK: Blackwell.

Otrar, M. ve Arın, F. S. (6-8 Haziran 2013). *Öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması*. 7. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu'nda (ICITS) sözlü olarak sunulmuştur. Erzurum, Atatürk Üniversitesi.

Rigby, K. (1996). *Bullying in schools and what to do about it*. Melbourne: Australian Council for Educational Research.

Sarak, Ö. (2012). *Lise Öğrencilerinde Sanal Zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Satan, A. (2006). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Zorba Davranış Eğilimlerinin Okul Türü ve Bazı Sosyo Demografik Değişkenler ile İlişkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Slee, P. T., & Rigby, K. (1993). The relationship of Eysenck's personality factors and self-esteem to bully-victim behaviour in Australian schoolboys. *Personality and individual differences*, 14(2), 371-373.

Uysal, A. (2007). *Okullarda Akran Zorbalığı*. 20.09.2013 tarihinde <http://www.donusumkonagi.net/HaberDetay/4195/okullarda-akran-zorbaligi.html> adresinden alınmıştır.

Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Okul zorbalığı ve siber zorbalık*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yükselgün, Y. (2008). *İlköğretim Dördüncü ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin İnternet Kullanım Durumlarına Göre Saldırganlık ve Sosyal Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.